

WYMAGANIA EDUKACYJNE NA POSZCZEGÓLNE OCENY dla klasy I gimnazjum
WIEDZA O SPOŁECZEŃSTWIE „Dziś i jutro” cz. 1 (Nowa Era)

DOPUSZCZAJĄCY (wymagania konieczne)	DOSTATECZNY (wymagania podstawowe)	DOBRY (wymagania rozszerzające)	BARDZO DOBRY (wymagania dopełniające)	CELUJĄCY (wymagania wyższe)
Uczeń:	Uczeń potrafi to, co na ocenę dopuszczającą oraz:	Uczeń potrafi to, co na ocenę dostateczną oraz:	Uczeń potrafi to, co na ocenę dobrą oraz:	Uczeń potrafi to, co na ocenę bardzo dobrą oraz:
Rozdział I: Ja i moje otoczenie				
<ul style="list-style-type: none"> - wyjaśnia terminy: samoocena, samorealizacja, autorytet - dokonuje samooceny - tłumaczy, czym jest styl życia - podaje przykłady aktywnego i biernego spędzania wolnego czasu 	<ul style="list-style-type: none"> - wyjaśnia terminy: tożsamość, konsumpcjonizm - wymienia elementy tożsamości - odróżnia tożsamość osobistą od społecznej - charakteryzuje własny styl życia - omawia różnice pomiędzy aktywnym i biernym stylem życia - wskazuje współczesne autorytety 	<ul style="list-style-type: none"> - podejmuje działania mające na celu eliminację swoich wad i wykorzystywanie atutów - wymienia czynniki kształtujące styl życia - przedstawia negatywne i pozytywne strony konsumpcyjnego stylu życia, na podstawie tekstu źródłowego - wyjaśnia terminy: konformizm, nonkonformizm 	<ul style="list-style-type: none"> - wskazuje sposoby poprawienia samooceny - uzasadnia, jaki sposób spędzania wolnego czasu jest najkorzystniejszy dla człowieka - wskazuje osobę, którą uważa za autorytet, i uzasadnia swój wybór 	<ul style="list-style-type: none"> - omawia negatywne skutki zaniżonej lub zawyżonej samooceny - odróżnia autorytety rzeczywiste od pozornych
<ul style="list-style-type: none"> - tłumaczy, co to znaczy, że człowiek jest istotą społeczną - wylicza pełnione przez siebie role społeczne 	<ul style="list-style-type: none"> - wyjaśnia termin: socjalizacja - wymienia role społeczne, jakie może odgrywać człowiek 	<ul style="list-style-type: none"> - wyjaśnia, co decyduje o dobrych relacjach z innymi ludźmi - określa, w jakich sytuacjach człowiek może utracić swoją indywidualność, na podstawie tekstu źródłowego 	<ul style="list-style-type: none"> - wskazuje czynniki sprzyjające socjalizacji i ją ograniczające 	<ul style="list-style-type: none"> - wymienia przyczyny konfliktu ról społecznych
<ul style="list-style-type: none"> - wyjaśnia, na czym polega komunikacja werbalna i niewerbalna - prowadzi rozmowę w sposób kulturalny - wskazuje sposoby podejmowania decyzji w grupie 	<ul style="list-style-type: none"> - podaje zasady skutecznego porozumiewania się - wymienia podstawowe zasady publicznych wystąpień 	<ul style="list-style-type: none"> - przekazuje komunikat w sposób werbalny i niewerbalny - odczytuje w sposób prawidłowy gesty rozmówcy - określa reguły przemawiania w sytuacjach oficjalnych - podaje zalety pracy zespołowej 	<ul style="list-style-type: none"> - wyjaśnia znaczenie mowy ciała w akcie komunikacji - uczestniczy w dyskusji lub debacie na wybrany temat 	<ul style="list-style-type: none"> - prezentuje publicznie przygotowane wystąpienie - tłumaczy, na czym polega debata oksfordzka
<ul style="list-style-type: none"> - wyjaśnia terminy: konflikt, negocjacje, kompromis - podaje przykłady sytuacji konfliktowych w 	<ul style="list-style-type: none"> - wymienia różne typy zachowań i postaw w sytuacjach konfliktowych - wskazuje sposoby 	<ul style="list-style-type: none"> - określa najczęstsze przyczyny konfliktów we współczesnym świecie - wskazuje problemy, z którymi 	<ul style="list-style-type: none"> - podaje negatywne skutki różnych zachowań w sytuacjach konfliktowych 	<ul style="list-style-type: none"> - symuluje prowadzenie mediacji pomiędzy zwaśnionymi stronami

codziennym życiu	rozwiązywania konfliktów - tłumaczy, na czym polega konflikt pokoleń, na podstawie tekstu źródłowego	najczęściej wiąże się konflikt pokoleń, na podstawie tekstu źródłowego		
- wyjaśnia, czym jest zbiorowość, a czym – grupa społeczna - podaje nazwy grup społecznych, do których należy - wymienia funkcje rodziny	- określa rolę kontaktów i więzi z innymi ludźmi w życiu człowieka - przedstawia podział grup społecznych	- wymienia korzyści płynące z przynależności do różnych grup społecznych - dostrzega wpływ grupy na jednostkę - charakteryzuje współczesny model rodziny	- omawia hierarchię grupy - przedstawia cechy, jakie powinien mieć przywódca grupy - tłumaczy, na czym polega wartość i rola rodziny oraz specyfika więzi rodzinnych	- wyjaśnia terminy: rodzina niepełna, rodzina przybrana, rodzina zastępcza
- wyjaśnia, czym jest statut szkoły - wymienia podstawowe prawa i obowiązki ucznia	- omawia strukturę władz szkoły - podaje przykłady działań samorządu uczniowskiego	- określa zadania poszczególnych organów władz szkoły - przedstawia historię swojej szkoły i biografię jej patrona	- podaje sposoby aktywnego uczestniczenia w życiu szkoły	- omawia wybrany problem swojej społeczności szkolnej i wskazuje sposoby jego rozwiązania
- rozpoznaje podstawowe zasady i normy współżycia społecznego - wymienia podstawowe prawa obywatelskie Polaków - omawia przyczyny dyskryminacji w szkole	- wyjaśnia, dlaczego należy przestrzegać norm społecznych - tłumaczy, na czym polega tolerancja i nietolerancja - podaje przyczyny nietolerancji	- podaje przykłady postępowania zgodne z określonymi normami - omawia skutki nieprzestrzegania norm społecznych - przedstawia prawa i wolności obywatelskie Polaków - określa, czym zajmuje się Rzecznik Praw Obywatelskich w Polsce - wyjaśnia termin: wolność słowa - rozpoznaje zagrożenia związane z nietolerancją, na podstawie tekstu źródłowego	- uzasadnia, które normy społeczne uważa za najważniejsze - wymienia przykłady nietolerancji we współczesnym świecie	- przedstawia sposoby zapobiegania dyskryminacji w szkole
Rozdział II: Naród i społeczeństwo				
- wyjaśnia terminy: społeczność, społeczność lokalna - tłumaczy, czym są potrzeby - wskazuje potrzeby niższego i wyższego rzędu	- wymienia elementy składające się na tradycję lokalną swojego miejsca zamieszkania - podaje informacje na temat swojej najbliższej okolicy - wymienia różne sposoby realizacji tej samej potrzeby	- wymienia korzyści płynące z życia w społeczności - podaje przykłady stowarzyszeń i organizacji lokalnych - charakteryzuje działalność lokalnego stowarzyszenia, na podstawie tekstu źródłowego - przedstawia hierarchię potrzeb według A. Masłowa	- określa zadania lokalnych stowarzyszeń i organizacji - omawia problemy występujące w społeczności lokalnej	- inicjuje działania mające na celu rozwiązanie lokalnych problemów

<ul style="list-style-type: none"> - wyjaśnia termin: naród - wymienia polskie symbole narodowe 	<ul style="list-style-type: none"> - wyjaśnia terminy: tożsamość narodowa, dziedzictwo narodowe - podaje daty polskich świąt narodowych - omawia czynniki sprzyjające kształtowaniu się narodów 	<ul style="list-style-type: none"> - podaje przykłady polskiego dziedzictwa narodowego - określa rolę symboli narodowych 	<ul style="list-style-type: none"> - przedstawia etapy powstawania narodu polskiego - wyjaśnia, dlaczego utrata niepodległości i okres zaborów wpłynęły na kształtowanie świadomości narodowej Polaków 	<ul style="list-style-type: none"> - wymienia zalety uczestnictwa w tworzeniu kultury narodowej - omawia dobre oraz złe strony wielonarodowości
<ul style="list-style-type: none"> - wyjaśnia terminy: ojczyzna, patriotyzm - przedstawia obowiązki obywateli wobec ojczyzny 	<ul style="list-style-type: none"> - tłumaczy, na czym polega patriotyzm lokalny - wymienia rodzaje patriotyzmu, na podstawie tekstu źródłowego - charakteryzuje różne postawy patriotyczne – nacjonalizm, szowinizm i kosmopolityzm - określa, czym jest stereotyp i wymienia jego cechy - wyjaśnia, czym był Holocaust 	<ul style="list-style-type: none"> - wskazuje różnice pomiędzy patriotyzmem a nacjonalizmem i szowinizmem 	<ul style="list-style-type: none"> - charakteryzuje współczesne formy patriotyzmu - omawia przyczyny Holocaustu 	<ul style="list-style-type: none"> - wyjaśnia znaczenie stereotypu w odniesieniu do narodów - podaje przykłady pozytywnych stereotypów narodowych
<ul style="list-style-type: none"> - wyjaśnia terminy: mniejszości narodowe, mniejszości etniczne - wymienia mniejszości narodowe i etniczne mieszkające w Polsce 	<ul style="list-style-type: none"> - podaje podstawowe prawa mniejszości narodowych i etnicznych w Polsce - uzasadnia konieczność poszanowania odrębności kulturowej mniejszości narodowych - wskazuje największe skupiska Polonii na świecie 	<ul style="list-style-type: none"> - omawia prawa mniejszości narodowych i etnicznych w Polsce - wskazuje na mapie państwo, w którym znajduje się największe skupisko Polonii - podaje czynniki wpływające na kształtowanie poczucia odrębności kulturowej, na podstawie tekstu źródłowego 	<ul style="list-style-type: none"> - wskazuje więzi łączące Polonię z państwem i narodem polskim - wymienia dziedziny aktywności Polonii - omawia pozytywne i negatywne skutki emigracji Polaków 	<ul style="list-style-type: none"> - ocenia stosunek Polaków do mniejszości narodowych
<ul style="list-style-type: none"> - wyjaśnia termin: społeczeństwo - wymienia klasy społeczne 	<ul style="list-style-type: none"> - wyjaśnia termin: globalna wioska - tłumaczy, czym jest społeczeństwo informacyjne - wskazuje różnice między życiem społeczeństwa pierwotnego i współczesnego - charakteryzuje klasę średnią 	<ul style="list-style-type: none"> - charakteryzuje klasy i warstwy społeczne - wymienia korzyści wynikające z obecności w społeczeństwie klasy średniej, na podstawie tekstu źródłowego 	<ul style="list-style-type: none"> - opisuje funkcjonowanie wybranego społeczeństwa pierwotnego - przedstawia dobre i złe strony przynależności do wybranej klasy społecznej 	<ul style="list-style-type: none"> - wyjaśnia, na czym polega awans społeczny i degradacja społeczna
<ul style="list-style-type: none"> - wymienia klasy społeczne występujące w Polsce 	<ul style="list-style-type: none"> - charakteryzuje współczesne społeczeństwo polskie - przedstawia kwestie związane ze szkolnictwem wyższym w Polsce, na podstawie tekstu 	<ul style="list-style-type: none"> - charakteryzuje problemy społeczne występujące w Polsce 	<ul style="list-style-type: none"> - omawia poziom wykształcenia społeczeństwa polskiego - przedstawia korzyści i zagrożenia, jakie niesie ze sobą 	<ul style="list-style-type: none"> - tłumaczy przyczyny małej liczebności polskiej klasy średniej

	źródłowego		powszechny dostęp do internetu	
Rozdział III: Państwo				
<ul style="list-style-type: none"> - wyjaśnia termin: państwo - przyporządkowuje Polskę do właściwego rodzaju państwa - wymienia cechy państwa 	<ul style="list-style-type: none"> - podaje nazwy trzech państw federacyjnych i unitarnych - określa funkcje państwa - rozróżnia pojęcia <i>obywatelstwo</i> i <i>narodowość</i> 	<ul style="list-style-type: none"> - omawia cechy państwa - opisuje wewnętrzne i zewnętrzne funkcje państwa - wyjaśnia termin: repatriacja 	<ul style="list-style-type: none"> - wskazuje na mapie państwa federacyjne i unitarne - przedstawia sposoby uzyskania obywatelstwa polskiego 	<ul style="list-style-type: none"> - samodzielnie tworzy definicje państwa federacyjnego i państwa unitarnego - ocenia relacje państwo – obywatel
<ul style="list-style-type: none"> - charakteryzuje ustroje: demokratyczny, autorytarny i totalitarny - wskazuje różnice między monarchią a republiką 	<ul style="list-style-type: none"> - wymienia nazwy dwóch państw demokratycznych, autorytarnych i totalitarnych - podaje nazwy dwóch monarchii i republik - opisuje, na czym polegają mechanizmy wpajania społeczeństwu określonej ideologii, na podstawie tekstu źródłowego 	<ul style="list-style-type: none"> - charakteryzuje rolę obywateli w państwie demokratycznym, autorytarnym i totalitarnym - wyjaśnia terminy: ideologia, gospodarka centralnie sterowana, kadencja 	<ul style="list-style-type: none"> - opisuje sposoby powstawania trzech typów ustrojów politycznych - wyjaśnia genezę różnych form rządów - wskazuje na mapie państwa demokratyczne, autorytarne i totalitarne - odszukuje na mapie monarchie i republiki 	<ul style="list-style-type: none"> - rozpoznaje przywódców najważniejszych państw współczesnych - wyjaśnia terminy: indoktrynacja, pucz, system prezydencki, parlamentarny i mieszany
<ul style="list-style-type: none"> - wyjaśnia istotę demokracji - wymienia prawa i wolności obywatelskie w państwie demokratycznym - wyjaśnia terminy: radni, posłowie, referendum 	<ul style="list-style-type: none"> - odróżnia demokrację bezpośrednią od pośredniej - podaje przykłady zastosowania różnych form demokracji bezpośredniej i pośredniej - tłumaczy, czym jest kultura polityczna, na podstawie tekstu źródłowego - uczestniczy w dyskusji na temat stosowania zasad demokratycznych w życiu codziennym - wyjaśnia terminy: inicjatywa obywatelska, plebiscyt, konsultacje społeczne 	<ul style="list-style-type: none"> - wyjaśnia, w jaki sposób państwo demokratyczne dba o dobro obywateli - wymienia przykłady praw przysługujących obywatelom w krajach demokratycznych - przyporządkowuje prawa obywateli do odpowiednich kategorii praw 	<ul style="list-style-type: none"> - tłumaczy, na czym polegają różne rodzaje demokracji - uzasadnia wyższość demokracji nad innymi ustrojami politycznymi 	<ul style="list-style-type: none"> - ocenia znaczenie kultury politycznej dla funkcjonowania państwa demokratycznego
<ul style="list-style-type: none"> - wymienia zalety i wady ustroju demokratycznego 	<ul style="list-style-type: none"> - tłumaczy, na czym polega demokracja większościowa i demokracja konstytucyjna - wyjaśnia, na czym polegają działania dla dobra państwa 	<ul style="list-style-type: none"> - omawia zagrożenia, które wiążą się z demokracją większością - przedstawia znaczenie współpracy i kompromisu dla funkcjonowania demokracji, na podstawie tekstu 	<ul style="list-style-type: none"> - rozróżnia pojęcia <i>dobro państwa</i> i <i>dobro partii</i> - wymienia cechy charakteru i osobowości, którymi powinien się odznaczać dobry polityk 	<ul style="list-style-type: none"> - przedstawia swoją opinię na temat polskiej demokracji

		źródłowego		
- wyjaśnia termin: obywatelstwo - wymienia prawa i obowiązki obywatela Polski - omawia cechy charakteryzujące dobrego obywatela	- tłumaczy, na czym polega istota społeczeństwa obywatelskiego - przedstawia formy udziału obywateli w życiu publicznym - rozróżnia formy społecznego protestu	- wymienia cechy, którymi powinny charakteryzować się osoby chcące brać aktywny udział w życiu społecznym, na podstawie tekstu źródłowego - uzasadnia konieczność udziału obywateli w życiu publicznym	- wyjaśnia terminy: „weto ludowe”, strajk pracowniczy, organizacja pożytku publicznego - uczestniczy w dyskusji dotyczącej wpływu obywateli na sprawy ważne dla całego państwa	- wskazuje sposoby rozwiązań problemów lokalnych i ogólnokrajowych z wykorzystaniem różnych form inicjatywy obywatelskiej - prowadzi dyskusję dotyczącą wpływu obywateli na sprawy ważne dla całego państwa
- rozróżnia trzy sektory życia społecznego - wyjaśnia termin: wolontariat - wyjaśnia termin: organizacja pozarządowa	- wskazuje różnice między działalnością fundacji i stowarzyszenia - omawia zadania organizacji pozarządowych	- przedstawia zasady wolontariatu - tłumaczy, jaką rolę odgrywają w społeczeństwie organizacje non profit, na podstawie tekstu źródłowego	- podaje przykłady organizacji non profit działających w najbliższej okolicy	- wskazuje korzyści wynikające z pracy wolontariuszy dla obywatela i społeczeństwa
- wymienia patologie władzy - wskazuje przykłady nadmiernej biurokratyzacji	- wyjaśnia terminy: demagogia, populizm - tłumaczy, na czym polegają: korupcja, biurokratyzacja, centralizacja	- rozpoznaje wystąpienie o charakterze populistycznym - wymienia skutki korupcji	- uczestniczy w dyskusji lub debacie na temat sposobów zwalczania patologii władzy	- prowadzi dyskusję lub debatę na temat sposobów zwalczania patologii władzy - opracowuje szkolną kampanię walki z korupcją
Rozdział IV: Mój udział w życiu gospodarczym				
- wymienia funkcje pieniądza - wyjaśnia, jak należy posługiwać się kartą płatniczą	- przedstawia historię pieniądza - omawia funkcje pieniądza	- uczestniczy w dyskusji na temat przyszłości pieniądza - przedstawia pozytywne strony posiadania karty płatniczej	- wymienia pozytywne i negatywne skutki nieograniczonego dostępu do pieniędzy	- tłumaczy ideę wprowadzania wspólnej europejskiej waluty – euro
- wyjaśnia, czym jest gospodarka - wyjaśnia terminy: konkurencja, monopol	- charakteryzuje poszczególne działy gospodarki - wyjaśnia terminy: popyt, podaż	- wskazuje różnice pomiędzy gospodarką centralnie planowaną i gospodarką wolnorynkową - tłumaczy, na czym polega monopol i konkurencja	- charakteryzuje polską gospodarkę - określa zależność między popytem i podażą	- wyjaśnia, czym jest koniunktura gospodarcza
- wyjaśnia, czym jest gospodarstwo domowe - przedstawia różne źródła dochodów w gospodarstwach domowych - planuje swoje wydatki - wyjaśnia, kim jest konsument	- wymienia rodzaje gospodarstw domowych - podaje sposoby zgłaszania reklamacji - wskazuje instytucje zajmujące się ochroną praw konsumenta	- planuje budżet domowy - wyjaśnia, czym są wydatki stałe i zmienne - podaje, na co należy zwrócić uwagę przy dokonywaniu zakupu towaru - omawia prawa konsumenta i obowiązki sprzedawcy	- określa liczebność i rodzaje współczesnych polskich gospodarstw domowych	- wymienia zadania rzecznika konsumentów - tłumaczy, czym zajmuje się Urząd Ochrony Konkurencji i Konsumentów

- wymienia podstawowe prawa konsumenta - tłumaczy, czym jest gwarancja towaru		- prawidłowo wypełnia formularz reklamacyjny		
- wyjaśnia termin: podatek - uzasadnia potrzebę płacenia podatków - wyjaśnia, czym jest budżet państwa	- wymienia rodzaje podatków w Polsce - podaje wysokość stawek podatkowych obowiązujących w Polsce - wskazuje źródła dochodów i wydatków państwa	- charakteryzuje rodzaje podatków w Polsce - tłumaczy, na czym polega zjawisko „szarej strefy”	- wyjaśnia terminy: deficyt budżetowy, NIP, PIT, CIT, VAT - oblicza wysokość podatku dochodowego płaconego przez obywatela	- opisuje sposoby pokrywania deficytu budżetowego - ocenia skalę podatkową obowiązującą w Polsce na tle innych państw - przedstawia własne propozycje inicjatyw, które można by finansować z dochodów państwa
- wyjaśnia terminy: waluta, konto bankowe, lokata, kredyt - określa istotę działalności banków	- wyjaśnia terminy: emisja, NBP, Rada Polityki Pieniężnej - omawia prawo popytu i podaży	- wskazuje szanse i zagrożenia wynikające z korzystania z różnorodnych usług bankowych	- wymienia zadania Narodowego Banku Polskiego i Rady Polityki Pieniężnej - określa czynniki kształtujące prawo popytu i podaży - omawia rolę reklamy w sektorze bankowym	- wyjaśnia, co wpływa na tworzenie systemu pieniężnego w danym państwie - porównuje i ocenia jakość usług bankowych - prezentuje ofertę wybranych banków internetowych
- wyjaśnia terminy: giełda, makler, akcja, obligacja	- wyjaśnia terminy: indeks giełdowy, hossa, bessy - wskazuje różnice między akcjami a obligacjami	- wymienia nazwy miast, w których znajdują się największe współczesne giełdy papierów wartościowych	- opisuje, na czym polega praca maklera i gra na giełdzie - ocenia ryzyko związane z grą na giełdzie	- odszukuje w internecie informacje o wynikach indeksów giełdowych - przedstawia zasady funkcjonowania funduszy inwestycyjnych
- wyjaśnia terminy: koniunktura, recesja, inflacja - wymienia skutki ożywienia i kryzysu gospodarczego dla obywateli	- wyjaśnia terminy: produkt krajowy brutto, produkt krajowy brutto na osobę - tłumaczy, za pomocą jakich wskaźników można ocenić stan gospodarki	- określa czynniki wpływające na ożywienie i kryzys gospodarczy w państwie - wymienia skutki ożywienia i kryzysu gospodarczego dla państwa i przedsiębiorców - wskazuje szanse i zagrożenia wynikające z ingerencji władz państwowych w gospodarkę danego kraju	- odszukuje w rocznikach statystycznych i internecie informacje o wartości wskaźników stanu gospodarki w Polsce - opisuje mechanizm powstawania inflacji	- ocenia aktualny stan polskiej gospodarki - porównuje obecny stan polskiej gospodarki z sytuacją gospodarczą w innych krajach Unii Europejskiej - porównuje wskaźniki poziomu polskiej gospodarki ze wskaźnikami stanu gospodarki innych państw

Uwaga dotycząca oceniania na każdym poziomie wymagań:

- aby uzyskać kolejną, wyższą ocenę, uczeń musi opanować zasób wiedzy i umiejętności z poprzedniego poziomu.

* w przypadku klas nauczanych dwujęzycznie ww wymagania mogą być nauczane w języku angielskim z wyjątkiem historii dotyczącej dziejów Polski

WYMAGANIA EDUKACYJNE NA POSZCZEGÓLNE OCENY dla klasy II gimnazjum
WIEDZA O SPOŁECZEŃSTWIE „Dziś i jutro” cz. 2 (Nowa Era)

DOPUSZCZAJĄCY (wymagania konieczne) Uczeń:	DOSTATECZNY (wymagania podstawowe) Uczeń potrafi to, co na ocenę dopuszczającą oraz:	DOBRY (wymagania rozszerzające) Uczeń potrafi to, co na ocenę dostateczną oraz:	BARDZO DOBRY (wymagania dopelniające) Uczeń potrafi to, co na ocenę dobrą oraz:	CELUJĄCY (wymagania wyższe) Uczeń potrafi to, co na ocenę bardzo dobrą oraz:
ROZDZIAŁ I: SYSTEM POLITYCZNY PAŃSTWA POLSKIEGO				
<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia terminy: konstytucja, preambuła, trójpodział władzy, suwerenność narodu, państwo prawa, decentralizacja władzy • wymienia podstawowe prawa obywatelskie Polaków <i>* omawia najważniejsze zasady ustroju Polski (suwerenność narodu, podział władzy, rządy prawa, pluralizm).</i> 	<ul style="list-style-type: none"> • określa obowiązki obywatelskie Polaków • odszukuje w Konstytucji III RP rozdziały, w których zawarte są podstawowe zasady ustroju oraz wolności, prawa i obowiązki obywateli • na podstawie tekstu źródłowego podaje prawa dzieci zapisane w Konstytucji III RP <i>* wyjaśnia, co to znaczy, że konstytucja jest najwyższym aktem prawnym w Rzeczypospolitej Polskiej.</i> 	<ul style="list-style-type: none"> • uzasadnia znaczenie nadrzędności Konstytucji nad innymi aktami prawnymi • wyjaśnia znaczenie praw i obowiązków wynikających z Konstytucji III RP 	<ul style="list-style-type: none"> • wymienia przykłady sytuacji, w których doszło do naruszenia praw obywateli • interpretuje wybrane fragmenty Konstytucji III RP 	
<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia terminy: immunitet, próg wyborczy, Zgromadzenie Narodowe, inicjatywa ustawodawcza, ordynacja wyborcza, wotum zaufania, wotum nieufności • omawia funkcjonowanie polskiego parlamentu • przedstawia kwestie związane z zasadami wyborczymi • wylicza uprawnienia sejmu i senatu w Polsce • wymienia warunki, które musi spełnić kandydat na posła lub senatora <i>* przedstawia główne podmioty życia publicznego (obywatele, zrzeszenia obywatelskie, media, politycy i partie, władza, instytucje publiczne, biznes itp.)</i> 	<ul style="list-style-type: none"> • tłumaczy, na czym polega proces ustawodawczy • opisuje rolę parlamentu w koncepcji trójpodziału władzy • określa funkcje sejmu i senatu • charakteryzuje poszczególne etapy procesu ustawodawczego <i>* przedstawia zadania i zasady funkcjonowania polskiego parlamentu, w tym sposób tworzenia ustaw.</i> <i>* wyjaśnia zasady: większości, pluralizmu i poszanowania praw mniejszości w państwie demokratycznym.</i> 	<ul style="list-style-type: none"> • przedstawia genezę polskiego parlamentaryzmu • wymienia podmioty, którym przysługuje inicjatywa ustawodawcza • określa rolę Prezydenta RP i Trybunału Konstytucyjnego w procesie ustawodawczym 	<ul style="list-style-type: none"> • opisuje, na czym polega praca parlamentarzysty • interpretuje wybrane fragmenty Konstytucji III RP <i>* sporządza, na podstawie obserwacji wybranych obrad parlamentu, notatkę prasową o przebiegu tych obrad i przygotowuje krótkie wystąpienie sejmowe w wybranej sprawie.</i> 	<ul style="list-style-type: none"> • ocenia pracę wybranego parlamentarzysty • odszukuje w źródłach dodatkowe informacje na temat regulaminu pracy sejmu i senatu • aktywnie uczestniczy w symulacji procesu ustawodawczego
<ul style="list-style-type: none"> • wymienia podstawowe kompetencje Prezydenta RP i Rady Ministrów 	<ul style="list-style-type: none"> • opisuje rolę władzy wykonawczej w koncepcji trójpodziału władzy 	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia terminy: dymisja, Rada Gabinetowa, kontrasygnata, ratyfikacja 	<ul style="list-style-type: none"> • opisuje procedury odwołania Prezydenta RP i Rady Ministrów 	<ul style="list-style-type: none"> • ocenia pracę obecnego Prezydenta RP oraz aktualnych członków Rady Ministrów

<ul style="list-style-type: none"> • przedstawia procedury wyboru Prezydenta RP i Rady Ministrów • podaje imię i nazwisko obecnego Prezydenta RP oraz aktualnego prezesa Rady Ministrów * przedstawia główne podmioty życia publicznego (obywatele, zrzeszenia obywatelskie, media, politycy i partie, władza, instytucje publiczne, biznes itp.) 	<ul style="list-style-type: none"> * wskazuje najważniejsze zadania prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej * wyjaśnia, jak powoływany jest i czym zajmuje się rząd polski; podaje nazwisko premiera, 	<ul style="list-style-type: none"> • wymienia imiona i nazwiska wszystkich prezydentów Polski po 1989 r. * wyszukuje nazwiska ministrów i zadania wybranych ministerstw. 	<ul style="list-style-type: none"> • porównuje kompetencje Prezydenta RP z uprawnieniami prezesa Rady Ministrów • interpretuje wybrane fragmenty Konstytucji III RP * pokazuje, jak współdziałają i konkurują ze sobą w życiu publicznym główne podmioty życia publicznego. 	<ul style="list-style-type: none"> * wyszukuje w środkach masowego przekazu informacje o działaniach urzędującego prezydenta.
<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia terminy: prawo, adwokat, radca prawny • wymienia rodzaje sądów i trybunałów w Polsce • opisuje rolę sędziego w sprawowaniu władzy sądowniczej • tłumaczy, na czym polega zasada niezawisłości sędziów * przedstawia główne podmioty życia publicznego (obywatele, zrzeszenia obywatelskie, media, politycy i partie, władza, instytucje publiczne, biznes itp.) * wyjaśnia, czym zajmuje się Trybunał Konstytucyjny i Trybunał Stanu. 	<ul style="list-style-type: none"> • charakteryzuje specyfikę władzy sądowniczej w koncepcji trójpodziału władzy • uzasadnia konieczność niezawisłości władzy sądowniczej • rozróżnia specyfikę pracy prokuratury i policji • na podstawie tekstu źródłowego określa wpływ władzy sądowniczej na życie obywateli oraz jej rolę we współczesnym państwie demokratycznym * przedstawia organy władzy sądowniczej, zasady, wedle których działają sądy (niezawisłość, dwuinstancyjność) i przykłady spraw, którymi się zajmują. 	<ul style="list-style-type: none"> • wymienia kompetencje poszczególnych organów władzy sądowniczej w Polsce • wyjaśnia, na czym polega zasada instancyjności sądów 	<ul style="list-style-type: none"> • podaje nazwy instytucji, do których można się zwrócić w przypadku bycia świadkiem naruszenia prawa * przedstawia przykłady spraw, którymi zajmują się organy władzy sądowniczej. * pokazuje, jak współdziałają i konkurują ze sobą w życiu publicznym główne podmioty życia publicznego. 	<ul style="list-style-type: none"> • ocenia działalność sądów, prokuratury i policji w Polsce
<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia terminy: legitymizacja władzy, ordynacja wyborcza • wymienia nazwy organów władzy, do których społeczeństwo wybiera swoich przedstawicieli * wymienia zasady demokratycznych wyborów 	<ul style="list-style-type: none"> • opisuje zasady demokratycznych wyborów • rozróżnia czynne i bierne prawo wyborcze * wyjaśnia, jak przeprowadzane są w Polsce wybory prezydenckie i parlamentarne. 	<ul style="list-style-type: none"> • omawia znaczenie udziału obywateli w wyborach • wymienia zalety oraz wady proporcjonalnego i większościowego systemu liczenia głosów • opisuje procedury wyborcze do parlamentu * wskazuje, czym powinien kierować się obywatel, podejmując decyzje wyborcze. * przedstawia argumenty przemawiające za udziałem w wyborach lokalnych, krajowych i europejskich. 	<ul style="list-style-type: none"> • wskazuje korzyści i zagrożenia wynikające z częstego przeprowadzania referendów • uzasadnia konieczność obowiązywania zasad demokratycznych wyborów • odszukuje informacje o wynikach wyborów i zasadach ich przeprowadzania * wskazuje, odwołując się do wybranych przykładów, różnice między systemem dwupartyjnym a systemem wielopartyjnym. 	<ul style="list-style-type: none"> • ocenia zasadność istnienia przymusu wyborczego * stosuje zasady demokratycznych wyborów w głosowaniu w szkole. * krytycznie analizuje ulotki, hasła i spoty wyborcze.
<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia termin: partia polityczna 	<ul style="list-style-type: none"> • określa typy systemów 	<ul style="list-style-type: none"> • określa rolę partii 	<ul style="list-style-type: none"> • odszukuje informacje o 	<ul style="list-style-type: none"> • charakteryzuje polską scenę

<ul style="list-style-type: none"> • omawia funkcje partii politycznych • charakteryzuje typy partii politycznych • podaje nazwy partii politycznych istniejących w Polsce * przedstawia główne podmioty życia publicznego (obywatele, zrzeszenia obywatelskie, media, politycy i partie, władza, instytucje publiczne, biznes itp.) * wyjaśnia zasady: większości, pluralizmu i poszanowania praw mniejszości w państwie demokratycznym 	<ul style="list-style-type: none"> • partyjnych • wymienia nazwy krajów, w których obowiązują poszczególne systemy partyjne • na podstawie tekstu źródłowego wskazuje cechy ideologii konserwatywnej * wymienia partie polityczne obecne w Sejmie; wskazuje te, które należą do koalicji rządzącej, i te, które pozostają w opozycji. 	<ul style="list-style-type: none"> • politycznych we współczesnym świecie • opisuje procedury zakładania partii i podstawy jej działania • wskazuje zalety i wady poszczególnych typów systemów partyjnych * pokazuje, jak współdziałają i konkurują ze sobą w życiu publicznym główne podmioty życia publicznego. 	<ul style="list-style-type: none"> • programach partii politycznych istniejących w Polsce • na podstawie tekstu źródłowego omawia tezę o częstej niejednoznaczności podziału na lewicę i prawicę w Polsce 	<ul style="list-style-type: none"> • polityczną * przedstawia przykłady działania organizacji pozarządowych i społecznych (od lokalnych stowarzyszeń do związków zawodowych i partii politycznych) i uzasadnia ich znaczenie dla obywateli.
<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia terminy: opinia publiczna, mass media, cenzura, „czwarta władza” • opisuje funkcje mass mediów * przedstawia główne podmioty życia publicznego (obywatele, zrzeszenia obywatelskie, media, politycy i partie, władza, instytucje publiczne, biznes itp.) 	<ul style="list-style-type: none"> * omawia funkcje i wyjaśnia znaczenie środków masowego przekazu w życiu obywateli. * charakteryzuje prasę, telewizję, radio, Internet jako środki masowej komunikacji i omawia wybrany tytuł, stację czy portal ze względu na specyfikę przekazu i odbiorców. * przedstawia główne podmioty życia publicznego (obywatele, zrzeszenia obywatelskie, media, politycy i partie, władza, instytucje publiczne, biznes itp.) 	<ul style="list-style-type: none"> • wymienia nazwy ośrodków badania opinii publicznej • podaje sposoby przeprowadzania badań opinii publicznej * pokazuje, jak współdziałają i konkurują ze sobą w życiu publicznym główne podmioty życia publicznego. 	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia wpływ mass mediów oraz opinii publicznej na działalność władz i zachowania społeczne • korzysta z różnych źródeł informacji 	<ul style="list-style-type: none"> * wyszukuje w mediach wiadomości na wskazany temat; wskazuje różnice między przekazami i odróżnia informacje od komentarzy; krytycznie analizuje przekaz reklamowy. * uzasadnia, posługując się przykładami, znaczenie opinii publicznej we współczesnym świecie; odczytuje i interpretuje wyniki wybranego sondażu opinii publicznej.
<ul style="list-style-type: none"> • omawia strukturę administracji publicznej • wskazuje obowiązki urzędników służby cywilnej • wymienia prawa przysługujące obywatelom korzystającym z usług urzędów publicznych * przedstawia główne podmioty życia publicznego (obywatele, zrzeszenia obywatelskie, media, politycy i partie, władza, instytucje publiczne, biznes itp.) 	<ul style="list-style-type: none"> • na podstawie tekstu źródłowego określa najważniejsze zasady moralne i etyczne obowiązujące urzędników służby cywilnej * wymienia zadania administracji rządowej i podaje przykłady jej działań. * wyjaśnia, co to jest służba cywilna i jakimi zasadami powinien się kierować urzędnik państwowy. 	<ul style="list-style-type: none"> • wskazuje różnice między pracownikami służby cywilnej a urzędnikami mianowanymi służby cywilnej * pokazuje, jak współdziałają i konkurują ze sobą w życiu publicznym główne podmioty życia publicznego. 	<ul style="list-style-type: none"> • uzasadnia znaczenie apolityczności urzędników służby cywilnej 	<ul style="list-style-type: none"> • bierze udział w dyskusji na temat funkcjonowania idealnego urzędu
ROZDZIAŁ II: SAMORZĄDNA RZECZPOSPOLITA				
<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia termin: decentralizacja władzy • przedstawia ideę samorządności * przedstawia główne podmioty życia publicznego (obywatele, zrzeszenia 	<ul style="list-style-type: none"> • opisuje założenia reformy samorządu terytorialnego z 1999 r. • tłumaczy, na czym polega zasada pomocniczości 	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia terminy: prawo lokalne, subwencja, Regionalna Izba Obrachunkowa • wymienia rodzaje samorządów w Polsce 	<ul style="list-style-type: none"> • rozróżnia zadania własne samorządu od zadań zleconych • omawia, kto i w jaki sposób nadzoruje samorząd terytorialny * pokazuje, jak współdziałają i 	<ul style="list-style-type: none"> • uzasadnia konieczność sprawowania nadzoru nad samorządem terytorialnym • określa, jaką rolę odgrywają Samorządowe Kolegia

<p>obywatelskie, media, politycy i partie, władza, instytucje publiczne, biznes itp.)</p>	<p>* wymienia zadania administracji rządowej i podaje przykłady jej działań.</p>	<p>* uzasadnia potrzebę samorządności w państwie demokratycznym i podaje przykłady działania samorządów zawodowych i samorządów mieszkańców.</p>	<p>konkurują ze sobą w życiu publicznym główne podmioty życia publicznego. * wyjaśnia, na czym polegają zasady decentralizacji i pomocniczości; odnosi je do przykładów z życia własnego regionu i miejscowości.</p>	<p>Odwoławcze</p>
<ul style="list-style-type: none"> wymienia typy gmin charakteryzuje specyfikę poszczególnych typów gmin określa zadania władz gminnych wskazuje źródła gminnych dochodów i wydatków <p>* przedstawia główne podmioty życia publicznego (obywatele, zrzeszenia obywatelskie, media, politycy i partie, władza, instytucje publiczne, biznes itp.) * przedstawia podstawowe informacje o swojej gminie, wydarzenia i postaci z jej dziejów. * wymienia najważniejsze zadania samorządu gminnego i wykazuje, jak odnosi się to do jego codziennego życia. * przedstawia sposób wybierania i działania władz gminy, w tym podejmowania decyzji w sprawie budżetu.</p>	<ul style="list-style-type: none"> omawia różnice między uprawnieniami władzy wykonawczej a kompetencjami władzy uchwałodawczej w gminie podaje przykłady spraw urzędowych, które można załatwić na poziomie gminy wyjaśnia, w jaki sposób obywatele mogą wpływać na decyzje władz gminy <p>* wymienia zadania administracji rządowej i podaje przykłady jej działań. * pisze podanie, krótki list w sprawie publicznej i wypełnia prosty druk urzędowy.</p>	<ul style="list-style-type: none"> opisuje sposób wyboru kandydatów do władz gminnych wskazuje miejsce urzędowania władz gminy, na której terenie mieszka <p>* pokazuje, jak współdziałają i konkurują ze sobą w życiu publicznym główne podmioty życia publicznego. * przedstawia argumenty przemawiające za udziałem w wyborach lokalnych, krajowych i europejskich.</p>	<ul style="list-style-type: none"> wymienia imiona i nazwiska osób pełniących najważniejsze funkcje w gminie (burmistrza lub prezydenta, przewodniczącego rady gminy bądź przewodniczącego rady miasta) podaje przykładowe rozwiązania problemów zaistniałych w gminie <p>* odwiedza urząd gminy i dowiaduje się, w jakim wydziale można załatwić wybrane sprawy.</p>	<ul style="list-style-type: none"> ocenia pracę władz swojej gminy przedstawia własne propozycje inicjatyw, które można by finansować z dochodów gminnych <p>* nawiązuje kontakt z lokalnymi instytucjami publicznymi i organizacjami pozarządowymi oraz podejmuje współpracę z jedną z nich (w miarę swoich możliwości).</p>
<ul style="list-style-type: none"> wymienia typy powiatów charakteryzuje specyfikę poszczególnych typów powiatów określa zadania władz powiatowych wskazuje źródła powiatowych dochodów i wydatków <p>* przedstawia główne podmioty życia publicznego (obywatele, zrzeszenia obywatelskie, media, politycy i partie, władza, instytucje publiczne, biznes itp.) * wymienia zadania administracji rządowej i podaje przykłady jej działań;</p>	<ul style="list-style-type: none"> omawia różnice między uprawnieniami władzy wykonawczej a kompetencjami władzy uchwałodawczej w powiecie podaje przykłady spraw urzędowych, które można załatwić na poziomie powiatu na podstawie tekstu źródłowego przedstawia propozycje zmian, które warto byłoby wprowadzić w funkcjonowaniu powiatów <p>* przedstawia sposób wybierania samorządu powiatowego oraz jego przykładowe zadania.</p>	<ul style="list-style-type: none"> opisuje sposób wyboru kandydatów do władz powiatowych wskazuje miejsce urzędowania władz powiatu, na którego terenie mieszka <p>* pokazuje, jak współdziałają i konkurują ze sobą w życiu publicznym główne podmioty życia publicznego. * przedstawia argumenty przemawiające za udziałem w wyborach lokalnych, krajowych i europejskich;</p>	<ul style="list-style-type: none"> wymienia imiona i nazwiska osób pełniących najważniejsze funkcje w powiecie (starosta, przewodniczącego rady powiatu) podaje przykładowe rozwiązania problemów zaistniałych w powiecie 	<ul style="list-style-type: none"> przedstawia własne propozycje inicjatyw, które można by finansować z dochodów powiatowych ocenia pracę władz swojego powiatu
<ul style="list-style-type: none"> wymienia różnice między uprawnieniami władzy wykonawczej a kompetencjami 	<ul style="list-style-type: none"> podaje przykłady spraw urzędowych, które można załatwić na poziomie 	<ul style="list-style-type: none"> opisuje sposób wyboru kandydatów do władz wojewódzkich 	<ul style="list-style-type: none"> omawia zmiany w podziale administracyjnym Polski, które zaszły od 1950 r. 	<ul style="list-style-type: none"> przedstawia własne propozycje inicjatyw, które można by finansować z dochodów

<p>władzy uchwałodawczej w województwie</p> <ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia, jaka jest rola wojewody • określa zadania samorządu wojewódzkiego • wskazuje źródła wojewódzkich dochodów i wydatków * przedstawia główne podmioty życia publicznego (obywatele, zrzeszenia obywatelskie, media, politycy i partie, władza, instytucje publiczne, biznes itp.) * wymienia zadania administracji rządowej i podaje przykłady jej działań; 	<p>województwa</p> <ul style="list-style-type: none"> • na podstawie tekstu źródłowego przedstawia główne problemy dotyczące współpracy między różnymi organami władzy samorządu wojewódzkiego * przedstawia sposób wybierania samorządu wojewódzkiego oraz jego przykładowe zadania. 	<ul style="list-style-type: none"> • wskazuje miejsce urzędowania władz województwa, na którego terenie mieszka * pokazuje, jak współdziałają i konkurują ze sobą w życiu publicznym główne podmioty życia publicznego. * przedstawia argumenty przemawiające za udziałem w wyborach lokalnych, krajowych i europejskich; 	<ul style="list-style-type: none"> • wymienia imiona i nazwiska osób pełniących najważniejsze funkcje w województwie (wojewody, marszałka wojewódzkiego) • podaje przykładowe rozwiązania problemów zaistniałych w województwie * porównuje – na wybranych przykładach – zakres działania samorządu wojewódzkiego z zakresem działania wojewody. 	<p>wojewódzkich</p> <ul style="list-style-type: none"> • ocenia pracę władz swojego województwa * przygotowuje plakat, folder, stronę internetową lub inny materiał promujący gminę, okolicę lub region.
<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia termin: Biuletyn Informacji Publicznej • wypełnia wybrane formularze urzędowe, np. wniosek o wydanie dowodu osobistego 	<ul style="list-style-type: none"> • odszukuje w różnych źródłach informacje na temat działalności wskazanych urzędów • tłumaczy, do czego służą karty opisu usługi • pobiera z Internetu wybrane druki urzędowe * pisze podanie, krótki list w sprawie publicznej i wypełnia prosty druk urzędowy. 	<ul style="list-style-type: none"> • wskazuje lokalizację najważniejszych urzędów w miejscu swojego zamieszkania 	<ul style="list-style-type: none"> • wymienia rodzaje usług świadczonych przez urzędy za pośrednictwem Internetu • wyjaśnia konieczność informatyzacji administracji publicznej • podaje szanse i zagrożenia wynikające z informatyzacji urzędów 	<ul style="list-style-type: none"> • podaje własne propozycje zmian w funkcjonowaniu urzędów
ROZDZIAŁ III: POLSKA I ŚWIAT				
<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia terminy: racja stanu, polityka zagraniczna, służba dyplomatyczna i konsularna • wymienia podmioty uprawnione w Polsce do prowadzenia polityki zagranicznej * wyjaśnia, czym się zajmują ambasady i konsulaty. 	<ul style="list-style-type: none"> • przedstawia kierunki polskiej polityki zagranicznej • wskazuje główne kierunki polskiej polityki zagranicznej • na podstawie tekstu źródłowego omawia tezę o wpływie techniki na politykę międzynarodową * przedstawia najważniejsze kierunki polskiej polityki zagranicznej (stosunki z państwami Unii Europejskiej i Stanami Zjednoczonymi, relacje z sąsiadami). 	<ul style="list-style-type: none"> • wymienia zadania polskiej dyplomacji • na podstawie mapy przedstawia kierunki polskiej polityki zagranicznej w Europie i na świecie 	<ul style="list-style-type: none"> • charakteryzuje różne sposoby działania w polityce zagranicznej • uzasadnia konieczność współpracy międzynarodowej 	<ul style="list-style-type: none"> • ocenia bieżącą politykę zagraniczną Polski * przedstawia relacje Polski z wybranym państwem na podstawie samodzielnie zebranych informacji.
<ul style="list-style-type: none"> • charakteryzuje trzy filary Unii Europejskiej • wymienia nazwy organów Unii Europejskiej * przedstawia prawa i obowiązki wynikające z posiadania obywatelstwa Unii 	<ul style="list-style-type: none"> • przedstawia najważniejsze etapy integracji europejskiej • wskazuje na mapie państwa członkowskie Unii Europejskiej * przedstawia cele i etapy integracji europejskiej (traktaty rzymskie, 	<ul style="list-style-type: none"> • omawia przyczyny integracji europejskiej • wskazuje korzyści i zagrożenia wynikające z integracji Polski z Unią Europejską * przedstawia argumenty 	<ul style="list-style-type: none"> • charakteryzuje organy Unii Europejskiej * wyjaśnia, podając przykłady, jak obywatele mogą wpływać na decyzje władz na poziomie lokalnym, krajowym, europejskim i światowym. * wyjaśnia, jak w Unii Europejskiej 	<ul style="list-style-type: none"> • uczestniczy w dyskusji na temat dalszego pogłębiania i poszerzania integracji Unii Europejskiej oraz wprowadzenia euro w Polsce * uzasadnia swoją opinię na temat dalszej integracji Unii Europejskiej i jej rozszerzania.

Europejskiej.	traktaty z Maastricht, Nicei, Lizbony). * wskazuje na mapie członków Unii Europejskiej	przemawiające za udziałem w wyborach lokalnych, krajowych i europejskich. * wyjaśnia, czym zajmują się najważniejsze instytucje Unii Europejskiej (Rada Europejska, Rada Unii Europejskiej, Parlament Europejski, Komisja Europejska). * wyjaśnia, skąd pochodzą środki finansowe w budżecie unijnym i na co są przeznaczane;	realizowane są zasady pomocniczości i solidarności. * formułuje i uzasadnia własne zdanie na temat korzyści, jakie niesie ze sobą członkostwo w Unii Europejskiej, odwołując się do przykładów z własnego otoczenia i całego kraju.	* wyszukuje informacje na temat korzystania ze środków unijnych przez polskich obywateli, przedsiębiorstwa i instytucje.
<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia termin: organizacja międzynarodowa • rozwija skróty: ONZ, NATO, OBWE, ZSRR 	<ul style="list-style-type: none"> • określa zasadnicze cele wybranych organizacji międzynarodowych, do których należy Polska 	<ul style="list-style-type: none"> • wymienia typy organizacji międzynarodowych 	<ul style="list-style-type: none"> • odszukuje informacje na temat wybranych organizacji międzynarodowych • wskazuje na mapie zasięg wybranych organizacji międzynarodowych 	<ul style="list-style-type: none"> * charakteryzuje politykę obronną Polski; członkostwo w NATO, udział w międzynarodowych misjach pokojowych i operacjach militarnych. • ocenia zaangażowanie Polski w funkcjonowanie organizacji międzynarodowych (np. NATO)
<ul style="list-style-type: none"> • omawia przyczyny utworzenia ONZ • określa założenia i cele tej organizacji • charakteryzuje działalność UNESCO i UNICEF * wyjaśnia, czym zajmuje się ONZ, jej najważniejsze organy (Zgromadzenie Ogólne, Rada Bezpieczeństwa, Sekretarz Generalny) i wybrane organizacje międzynarodowe. 	<ul style="list-style-type: none"> • podaje nazwy najważniejszych organów ONZ • wymienia najważniejsze organizacje wyspecjalizowane ONZ 	<ul style="list-style-type: none"> • przedstawia genezę ONZ • lokalizuje na mapie miejsca misji pokojowych ONZ 	<ul style="list-style-type: none"> • charakteryzuje poszczególne organy ONZ * charakteryzuje politykę obronną Polski; członkostwo w NATO, udział w międzynarodowych misjach pokojowych i operacjach militarnych. 	<ul style="list-style-type: none"> • ocenia skuteczność działań podejmowanych przez ONZ • uczestniczy w dyskusji na temat przyszłości i reformy ONZ
<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia terminy: migracja, terroryzm * wyjaśnia, co to jest terroryzm i w jaki sposób próbuje się go zwalczać. 	<ul style="list-style-type: none"> • charakteryzuje aktualne konflikty i wskazuje na mapie miejsca, w których do nich doszło • wymienia potencjalne skutki konfliktów zbrojnych i działań terrorystycznych 	<ul style="list-style-type: none"> • charakteryzuje różne formy migracji • tłumaczy, na czym polega uchodźstwo 	<ul style="list-style-type: none"> • odszukuje informacje na temat najważniejszych konfliktów zbrojnych na świecie • opisuje wybrane zamachy terrorystyczne w XXI w. * wskazuje na mapie miejsca najpoważniejszych konfliktów międzynarodowych; omawia przebieg i próby rozwiązania jednego z nich. 	<ul style="list-style-type: none"> • ocenia działalność terrorystyczną, uwzględniając zasady moralne, prawo oraz skuteczność działania * ocenia sytuację imigrantów i uchodźców we współczesnym świecie.

<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia terminy: Trzeci Świat, pomoc humanitarna, globalizacja 	<ul style="list-style-type: none"> • charakteryzuje problemy współczesnego świata • wskazuje na mapie kraje bogatej Północy i biednego Południa * <i>wyjaśnia, odwołując się do przykładów, na czym polega globalizacja w sferze kultury, gospodarki i polityki; ocenia jej skutki.</i> 	<ul style="list-style-type: none"> • przedstawia sposoby rozwiązywania problemów współczesnego świata • uzasadnia konieczność niesienia pomocy humanitarnej w wybranych rejonach świata • charakteryzuje działalność organizacji humanitarnych * <i>wyjaśnia, podając przykłady, jak obywatele mogą wpływać na decyzje władz na poziomie lokalnym, krajowym, europejskim i światowym.</i> * <i>uzasadnia potrzebę pomocy humanitarnej i angażuje się (w miarę swoich możliwości) w działania instytucji (także pozarządowych), które ją prowadzą.</i> 	<ul style="list-style-type: none"> • opisuje różne wymiary globalizacji • wskazuje pozytywne i negatywne strony globalizacji * <i>porównuje sytuację w państwach globalnego Południa i globalnej Północy i wyjaśnia na przykładach, na czym polega ich współzależność.</i> 	<ul style="list-style-type: none"> * <i>rozważa, jak jego zachowania mogą wpływać na życie innych ludzi na świecie (np. oszczędzanie wody i energii, przemyślane zakupy).</i>
---	--	--	---	--

ROZDZIAŁ IV: MOJA PRZYSZŁOŚĆ ZAWODOWA / LEKCJE PRZEDSIĘBIORCZOŚCI

<ul style="list-style-type: none"> • podaje umiejętności i predyspozycje osobiste niezbędne do wykonywania określonych zawodów • wskazuje własne predyspozycje zawodowe • wymienia rodzaje szkół w Polsce • omawia możliwości dalszego kształcenia 	<ul style="list-style-type: none"> • planuje własną ścieżkę edukacji i kariery zawodowej • na podstawie tekstu źródłowego wyjaśnia ideę zmian w polskim systemie kształcenia • na podstawie tekstu źródłowego przedstawia przyczyny funkcjonowania dotychczasowego systemu kształcenia na wybranych kierunkach 	<ul style="list-style-type: none"> • wskazuje zalety i wady wykonywania określonych zawodów 	<ul style="list-style-type: none"> • wymienia sposoby pozyskiwania informacji dotyczących dalszego kształcenia * <i>planuje dalszą edukację (w tym wybór szkoły ponadgimnazjalnej), uwzględniając własne preferencje i predyspozycje.</i> • uzasadnia dokonany przez siebie wybór dalszej ścieżki edukacyjnej i kariery zawodowej 	
<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia terminy: rynek pracy, mobilność zawodowa, aktywność zawodowa, bezrobocie, bezrobotny, stopa bezrobocia • wymienia zawody najbardziej poszukiwane na rynku pracy 	<ul style="list-style-type: none"> • charakteryzuje potrzeby lokalnego rynku pracy • omawia działania instytucji wpływających na rynek pracy • wskazuje na mapie kierunki emigracji zarobkowej Polaków • podaje przyczyny emigracji zarobkowej Polaków • przedstawia korzyści i zagrożenia wynikające z istnienia emigracji zarobkowej 	<ul style="list-style-type: none"> • określa stopę bezrobocia w powiecie, na którego terenie mieszka • wskazuje przyczyny i skutki bezrobocia * <i>wskazuje główne przyczyny bezrobocia w swojej miejscowości, regionie i Polsce; ocenia jego skutki.</i> 	<ul style="list-style-type: none"> • ocenia sposoby przeciwdziałania bezrobociu 	

	<ul style="list-style-type: none"> • tłumaczy, na czym polega „drenaż mózgów” 			
<ul style="list-style-type: none"> • wskazuje źródła informacji o ofertach pracy 	<ul style="list-style-type: none"> • redaguje CV i list motywacyjny • umie odpowiednio się zachować w trakcie rozmowy kwalifikacyjnej 	<ul style="list-style-type: none"> • wskazuje korzyści wynikające ze zdobywania doświadczenia zawodowego w trakcie odbywania stażu 	<ul style="list-style-type: none"> • ocenia skuteczność różnych form poszukiwania pracy • odszukuje w Internecie wzory CV i listu motywacyjnego 	<ul style="list-style-type: none"> * wyszukuje informacje o możliwościach zatrudnienia na lokalnym, regionalnym i krajowym rynku pracy (urzędy pracy, ogłoszenia, Internet).
<ul style="list-style-type: none"> • wymienia podstawowe prawa i obowiązki pracownika oraz pracodawcy • tłumaczy, na czym polega mobbing * przedstawia główne podmioty życia publicznego (obywatele, zrzeszenia obywatelskie, media, politycy i partie, władza, instytucje publiczne, biznes itp.) 	<ul style="list-style-type: none"> • na podstawie tekstu źródłowego określa obowiązki pracodawcy zatrudniającego osobę niepełnoletnią * przedstawia główne prawa i obowiązki pracownika; wyjaśnia, czemu służą ubezpieczenia społeczne i zdrowotne. 	<ul style="list-style-type: none"> • wymienia zasady zatrudniania młodocianych • wyjaśnia wpływ związków zawodowych i Państwowej Inspekcji Pracy na warunki pracy * pokazuje, jak współdziałają i konkurują ze sobą w życiu publicznym główne podmioty życia publicznego. 	<ul style="list-style-type: none"> • podaje nazwy instytucji, do których można zwrócić się o pomoc w przypadku łamania praw pracowniczych i mobbingu • opisuje rolę NSZZ „Solidarność” w walce o prawa pracownicze * przedstawia przykłady działania organizacji pozarządowych i społecznych (od lokalnych stowarzyszeń do związków zawodowych i partii politycznych) i uzasadnia ich znaczenie dla obywateli. 	
<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia terminy: biznesplan, marketing * przedstawia cechy i umiejętności człowieka przedsiębiorczego * wskazuje główne elementy działań marketingowych (produkt, cena, miejsce, promocja). 	<ul style="list-style-type: none"> • wymienia podstawowe procedury związane z założeniem firmy • określa rodzaje działalności gospodarczej * wyjaśnia, na czym polega prowadzenie indywidualnej działalności gospodarczej. * wyjaśnia, jak działa przedsiębiorstwo 	<ul style="list-style-type: none"> • przedstawia biznesplan dla własnej firmy * oblicza na prostym przykładzie przychód, koszty, dochód i zysk. * wyjaśnia na przykładach znaczenie głównych elementów działań marketingowych dla przedsiębiorstwa i konsumentów. 	<ul style="list-style-type: none"> • wymienia korzyści i zagrożenia związane z założeniem własnej firmy • charakteryzuje różne rodzaje działalności gospodarczej • omawia zasady marketingu i zarządzania 	<ul style="list-style-type: none"> * bierze udział w przedsięwzięciach społecznych, które pozwalają rozwinąć cechy i umiejętności człowieka przedsiębiorczego * stosuje w praktyce podstawowe zasady organizacji pracy (ustalenie celu, planowanie, podział zadań, harmonogram, ocena efektów).
<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia terminy: norma moralna (etyczna), zaufanie publiczne • omawia rodzaje nieuczciwych praktyk • wymienia zawody zaufania publicznego 	<ul style="list-style-type: none"> • na podstawie tekstu źródłowego gromadzi argumenty do dyskusji na temat braku możliwości prawnego usankcjonowania zaufania * przedstawia zasady etyczne, którymi powinni się kierować pracownicy i pracodawcy; * podaje przykłady zjawisk z szarej strefy w gospodarce 	<ul style="list-style-type: none"> • wymienia przyczyny nieuczciwych praktyk rynkowych * wyjaśnia mechanizm korupcji i ocenia skutki tego zjawiska dla gospodarki. 	<ul style="list-style-type: none"> • przedstawia rozwiązania, które mogłyby ograniczyć tzw. szarą strefę i nieetyczne zachowania w życiu gospodarczym * wyjaśnia, na czym polega społeczna odpowiedzialność biznesu. * podaje ocenie przykłady zjawisk z szarej strefy w gospodarce; 	<ul style="list-style-type: none"> • ocenia etyczność określonych działań w życiu gospodarczym • odszukuje informacje o kodeksach etyki zawodowej

Warunkiem uzyskania oceny wyższej jest opanowanie wszystkich wymagań na oceny niższe.

Osoby z dysfunkcjami mają zapewniony dłuższy czas na wykonanie zadania.

Dysgrafia i dysortografia nie mają wpływu na ocenę pracy pisemnej ucznia.

* w przypadku klas nauczanych dwujęzycznie ww wymagania mogą być nauczane w języku angielskim z wyjątkiem historii dotyczącej dziejów Polski